Вона оповідала йому, кілько кури знесли яєць, що м'ясо подорожіло знов, що ярина страх недобра, дальше про свою гризоту, що білизна не хоче схнути, хоч висить уже третій день на шнурі. Він слухав її з привичною увагою. Се був рапорт, якого він мусив вислухати щодень, повернувши зі школи і засівши зі своєю жінкою до обіду. Потім розбирали обоє кожду точку зокрема, а нарешті запитала вона, як йому сьогодні поводилося в школі. О, і він мав гризоту! Малий Михайлович вичерпував його терпеливість. Він був збитош-ний і злий, але що був сином директора, то не можна було з ним поводитися остро.

— Подумай собі, він намалював мен^ сьогодні на таблиці і підписав: "Пан учитель у сурдуті, що переробила йому жінка". Мені здаєся, що ліпше було б, якби ти не мішалася в кравецькі діла, тим я виставляю себе на посміховисько молодіжі.

І глянув на свій сурдут, якого довгі поли і не короткі рукави не збуджували справді великого подиву і не зраджували високого естетичного смаку.

Але сими словами наварив він собі! Се було обурення! Вже зайшло аж так далеко, що він їй робить вимівки за її тяжку працю.

— Я все казала, що Михайлович то ледащо, і через него мав би ти не носити свого сурдута, якого перероблене коштувало мене стілько праці, а ти хочеш тепер кинути його? Ні,

Владну, сего я не сподівалася дожити з тобою. Що він трохи задовгий, що кому до того, ми ж не маємо звідки справляти собі щороку нові речі.

Він не важився відповісти їй, бо боявся її сліз. Може, її правда. Він не займався ніколи такими речами, як мода, убрання. В нього не було на се часу. Школа та лекції захоплювали всю його увагу. Він працював цілими

днями і не вважав, як там його сурдут лежить. А сурдут був вигідний; він був невдячний, що сказав перше своїй жінці, аби не мішалася в кравецтво. Що вона була така добра, так дбала за нього, обходила його, догоджувала йому, гріх би мав гніватися на неї. На своє убрання не видавала также нічого, а все складала гроші до купки, аби, як підуть на пенсію, могли собі купити хоч яку-таку маленьку хатинку на селі, бо там хотіла вона жити бодай перед смертю пару літ.

Він був зворушений, коли подумав, яка вона добра.

— Не гнівайся, я не покину свого сурдута,— сказав і хотів збиратися до праці. Треба було поправляти задачі. Та ось стукання до дверей не дало йому здійснити сей намір. Перестрашені тим стуканням, подивились обоє на годинник. Хто се міг бути, що приходив у сей час? Гості в таку годину! Неможливо! Кому хотілось би робити візити о першій годині?

Та се не були гості, лише листонош, що передав їм рекомендований лист.

Обоє перестрашилися. Тремтячими руками отворив він лист і почав читати. Та чим довше читав, тим більше малювалося збентеження на його лиці, вкінці подивився нерішучо на свою жінку.

— Мальвінцю, подумай лише, знаєш, доктор Ломни-цький... чи пам'ятаєш його?

— Той, що в твоєї сестри був на квартирі?

— Той сам. Він пише, що буде переїздити через наше місточко, і просить, чи не міг би переночувати у нас. Як се нам неприємно, то він постараєся про інший нічліг.

— Се він пише?

Тепер стратила вона притомність духа. Великоміський панич в їх домі! Що ж вона почне з ним! Де він буде спати? У них-лише два покої й кухня, а він там у місті займав сам два покої. її швагрова казала, що він дуже вибагливий. Не знати, як приймити його, аби він був задоволений і не сміявся з провінції.

— І ти думаєш,— що він приїде-таки направду? — почала несміло.

Він був про се переконаний. Вона склонила з резиґнацією голову і почала збирати зі стола.

Зараз узялася переіначувати цілу хату Переставляла меблі, образи, порядкувала, чистила. Як надійшла година приїзду гостя, були обоє доматори святочно прибрані і очіку вали його.

Гість приїхав. І був такий любий, привітний, що вони робили собі вимівки з-за того, що чули так мало втіхи при читанні його листа.

При столі розпочав молодий доктор розмову:

— Чи пані ходять часто на проходи?

Вона почервоніла і подивилася з переляком на свого мужа.

— О ні, тут нема куди ходити, самі жидівські вулиці.

— То, певно, мають пані приємне товариство в місточку, сходяться часто на забавах, пікніках, вечерках...

— Мій муж має так мало часу. Ми не буваємо в жодних товариствах.

— То, певно, панство любуються природою, їдуть часто на село. Може, їздите на ровер.і, пане учителю?

Учитель подивився на свою жінку і усміхнувся.

— Ні, я сього не пробував іще,— сказав так наївно, що той мало не розсміявся голосно.

— Отже,, що робите? Чи ходите на полюванє?

— Ні.

— То мусите бути знаменитим тарокістом?

— Ні, пане доктор, я не граю.

— Но, що ж робите в вільних хвилях?

— Я... працюю, читаю, пишу

— А пані добродійка?

Обоє глянули на себе. Вони не знали, що відповісти на се, бо пані добродійка не мала вільних хвиль, бо вся домашня праця спочивала на її плечах.

— Але 'ж се страшно! Як ви можете витримати щось подібного? Таже ви мусите вмирати з нудьги.

Сі слова не виходили їм із думки. Обоє мали дуже злу ніч, не спали майже нічого. Обоє думали про того молодого, повного життя доктора, і щось мов завись почало пробиватися в їх серцях. Як весело оповідав він про всі чуда великого міста. Чи не перемінили його оповідання їх поєдинчого помешкання? Чи не стали й вони самі при кінці веселими, говірливими, чи не думали, що не пережили ще ніколи такого приємного вечора?..

Який він щасливий! А вони? Вони сиділи рік від року на однім місці, з тими самими гризотами, з тими самими неприємностями! Що знали вони про життя? Неприємності з дітьми, що не хотіли вчитися та не мали охоти до науки, переговори з родичами, які нечемність і лінивство дітей спихали на вчителя. Взимі гризота через піч, що курила, вліті неприємність, щопорох із дороги залітав до помешкання. А все один клопіт — мало грошей. Се було їх життя, яке вони провадили вже довгий час і яке мали провадити до кінця віку.

Він скінчив сі сумні рефлексії і почув у другім кінці кімнати тихий плач. Отже, й вона не може спати, й вона думає про своє життя і плаче за страченими літами. Він запер у собі дух, аби не зрадитися перед нею, що й його мучать невеселі гадки.

Рано виділи вони свого гостя лише хвильку, а вечором від'їхав він назад до столиці. їм здавалося, що він забрав із собою всю веселість із їх маленького помешкання.

Вона впорядкувала все так, як було перед приходом гостя. Мовчки засіли до вечері, він у своїм старім сурдуті, а вона оперезана великим фартушком, який скинула була на час побуту гостя. Сиділи при столі, і обоїм було чогось неприємно. Все здавалося їм таким нудним, таким звичайним; здавалося, що поза їх кріслами ходять сиві тіні.

Вона почала оповідати, кілько яєць нанесли кури, що білизна висхла вже, що вона сьогодні не купувала молока, бо лишилось їй ще відучора. Він подивився на неї якось здивовано, і вона замовкла. Вона застидалася, дуже застилалася, що хотіла займити його такими нісенітницями, які видавались їй дотепер дуже важними. Почала силувати свій мозок, аби зацікавити свого мужа, так як учора молодий доктор, аби зробити його веселим, говірливим, але ніщо не приходило їй до голови. Все лиш кури, сусіди та школа — сльози появилися в її очах, вона зненавиділа себе.

Він побачив сльози в її очах, і йому стало жаль.

— Ходи,— сказав,— надворі світить місяць, може би, ми пішли на прохід?

Вона встала, і щось мов усміх перебігло по її затурбованім лиці.